

УДК 364.048.6(100) «18/19»: 376.58
DOI: 10.24919/2313-2094.4/36.98639

Вікторія СТРЕМЕЦЬКА
orcid.org/0000-0002-1406-2275

ЗДІЙСНЕННЯ ПОСТПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПАТРОНАЖУ НЕПОВНОЛІТНІХ у ХІХ – на початку ХХ ст.

У статті досліджується практика організації постпенітенціарного патронажу неповнолітніх у ХІХ – на початку ХХ ст. Аналізуються досвід різних країн, методи патронажу неповнолітніх, звільнених із закладів примусового виховання. З'ясовано, що у той період патронаж неповнолітніх забезпечувався пенітенціаріями або громадськими організаціями (патронажними чи іншими благодійними товариствами). Методами допомоги виступали моральна і матеріальна підтримка, підшукання місця навчання або роботи, розміщення до притулків, відправлення до країн-колоній та інші.

Ключові слова: звільнений із закладу примусового виховання, неповнолітній, постпенітенціарний патронаж, патронажне товариство, методи патронажної діяльності.

Викторія СТРЕМЕЦКАЯ

ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ПОСТПЕНИТЕНЦИАРНОГО ПАТРОНАЖА НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ в ХІХ – начале ХХ вв.

В статье исследуется практика организации постпенитенциарного патронажа несовершеннолетних в ХІХ – начале ХХ вв. Анализируется опыт разных стран, методы патронажа несовершеннолетних, освобожденных из учреждений принудительного воспитания. Установлено, что в тот период патронаж несовершеннолетних обеспечивался пенитенциариями или общественными организациями (патронажными или другими благотворительными обществами). Методами помощи выступали моральная и материальная поддержка, поиск места учебы или работы, размещение в приюты, отправление в страны-колонии и другие.

Ключевые слова: освобожденный из учреждения принудительного воспитания, несовершеннолетний, постпенитенциарный патронаж, патронажное общество, методы патронажной деятельности.

Постановка проблеми. Навіть скоротивши кількість ув'язнених, Україна за кількістю в'язничного населення посідає шосте місце в Європі і двадцять шосте – у світі. При цьому дуже турбує рівень дитячої злочинності. У середньому протягом року правопорушення скоюють майже 12 тис. неповнолітніх [6]. Серед засуджених до позбавлення волі, за даними Державної кримінально-виконавчої служби України, особи до 20 років становлять 2 % [5]. Рівень рецидивної злочинності також залишається високим. Зазначене доводить необхідність оптимізації здійснення патронажу колишніх засуджених. У зв'язку з цим ознайомлення з витоками постпенітенціарного патронажу, зокрема його здійсненням стосовно неповнолітніх, може виявитися важливим для удосконалення соціальної роботи з цією категорією клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення обраної теми було розпочато ще у XIX – на початку XX ст. Найбільш ґрунтовні дослідження з питань постпенітенціарного патронажу належать О.Г. Тимофєєву [9], С.К. Гогелю [3], Г.В. Демченку [4], І.Я. Фойницькому [10] та ін. Ретельно вивчали питання патронажу неповнолітніх Є.І. Альбіцький та О. Ширген у праці «Виправно-виховні заклади для неповнолітніх злочинців і дітей покинутих у зв'язку із законодавством про примусове виховання» [1]. Сучасні науковці, широко досліджуючи проблему злочинності неповнолітніх, мало зверталися до її історичного аспекту. Частково історія питання розглядалася у монографії В.П. Шпак [11], працях зарубіжних дослідників Л.І. Беляєвої [2], В.В. Селяниної [7] та ін.

Аналіз наявних наукових праць дає підставу стверджувати, що подальшої систематизації та аналізу потребують досвід побудови постпенітенціарного патронажу у зарубіжних країнах стосовно неповнолітніх, методи патронажної діяльності.

Метою статті є систематизація і аналіз практичних засад здійснення постпенітенціарного патронажу неповнолітніх у XIX – на початку XX ст. **Завданнями** дослідження виступають є такі: дослідити досвід організації постпенітенціарного патронажу неповнолітніх у різних країнах; проаналізувати основні методи патронажної діяльності щодо неповнолітніх правопорушників.

Патронаж звільнених з пенітенціарних установ (дослідники Російської імперії вживали термін «патронат»), за незначними винятками, розпочався в останній третині XVIII ст. з появи в Америці (1776 р., Філадельфія) патронажних товариств релігійного спрямування. Подальшого розвитку він отримав у 1820 – 30-ті рр., а вже у другій половині XIX – на початку XX ст. досяг свого апогею.

Стосовно дорослих, звільнених з пенітенціарних закладів, патронаж базувався на принципі добровільності, тобто патронажні товариства надавали послуги лише тим звільненим, хто цього потребував і бажав [8,

220]. Примусовий патронаж практикувався рідко. Дещо інакшими були підходи до організації постпенітенціарного патронажу неповнолітніх. На думку Є.І. Альбіцького та О. Ширгена, якщо патронаж дорослих злочинців, виступаючи галуззю благодійності, за своєю природою міг бути лише добровільним, то патронаж неповнолітніх повинен мати обов'язковий характер: держава зобов'язана турбуватися про молодих звільнених; останні ж, зі свого боку, мають підкорятися заходам опіки, які вважатиме за потрібне вжити держава [1, 275].

Є. Альбіцький та О. Ширген стверджували, що найкращою для вихованця виправно-виховного закладу є опіка моральних і порядних батьків, однак, «оскільки дуже мало сімей молодих злочинців заслуговують повної довіри, то корисніше для звільнених вихованців потрапити під опіку товариств, які замінили б їм турботу гарного батька сімейства» [1, 276]. І дійсно, описаний нижче досвід свідчить, що патронаж неповнолітніх мав радше характер батьківської опіки.

У Франції ще на початку XIX ст. функції патронажу взяло на себе Ліонське тюремно-виправне товариство, засноване у 1806 р. Воно турбувалося про молодих ув'язнених у виправному закладі при тюрмі Перраш. Ще до виходу вихованця із закладу товариство отримувало від адміністрації необхідні дані та призначало йому особливого патрона, який спостерігав за звільненим і кожні три місяці звітував комітету товариства. Першим приватним закладом Франції, що поставив перед собою мету опікуватися звільненою молоддю, було Страсбурзьке товариство патронажу, засноване у 1822 р. Воно розміщувало звільнених неповнолітніх до сімей ремісників і стежило за їх вихованням та навчанням, поведінкою на волі. На прикладі вищеназваних утворилися товариства у Безансоні (1839), Сомюрі (1841) та ін. [1, 283].

Зусиллями П.Ж. Беранже і Ш. Люка у 1833 р. було засноване Товариство патронажу для молодих ув'язнених та молодих звільнених департаменту Сіни. Його метою було зменшити кількість рецидивів і утримати на шляху чесного трудового життя неповнолітніх, звільнених з виправно-виховних установ, особливо з Паризької тюрми La petite Roquette. Опікувані вихованці поділялися на два класи: повністю та умовно звільнені; перших товариство приймало одразу після відбування ними покарання, других – лише якщо члени товариства під час відвідування пенітенціарію визнавали їх гідними умовного звільнення і піклування; за погану поведінку вихованці поверталися до закладу. Для кращого виконання своїх завдань товариство у 1846 р. відкрило притулок, куди приймали звільнених, які ще не знайшли собі заняття. Кожному вихованцю на три роки призначали патрона, через посередництво особливого агента неповнолітніх розміщували до власників майстерень, з якими укладали трирічний договір про навчання ремеслу, або віддавали їх на військову службу [1,

283]. Щомісячно товариство влаштовувало збори, на яких повідомлялися відгуки майстрів, вихованці отримували настанови, догани або нагороди у вигляді марок, на які, як і на гроші, могли купувати різні речі на аукціоні. Патрони відвідували вихованців під час всього періоду навчання, після закінчення якого патронаж припинявся роздаванням нагород за гарну поведінку. Однак і після цього товариство не розривало своїх стосунків із колишніми вихованцями, сприяючи їм морально і матеріально при одруженні, похованні тощо. Про результативність діяльності товариства свідчать такі цифри: до його влаштування у Парижі цифра рецидиву молодих злочинців департаменту Сіни складала 75 %; у перший рік діяльності відсоток рецидиву для вихованців товариства знизився до 46 %; протягом трьох наступних років – до 19 %, на десятому році існування (1843) – майже до 10 %, у 1850 р. – до 7 %, у 1860 р. – до 3,4 %, у 1863 р. – до 1,5 %. Щорічно товариство брало на себе турботу про 300 – 400 вихованців. Витрати покривалися членськими внесками, допомогою від Міністерства внутрішніх справ, внесками міста Парижу та іншими. За 30 років товариство допомогло 7 651 молодому звільненому, з яких лише 650 рецидивували [1, 284].

Розвиток патронажу неповнолітніх викликав французький закон 5 серпня 1850 р., стаття 19 якого поклала на державу право нагляду та опіки над звільненими неповнолітніми. У циркулярі від 4 липня 1853 р. міністр внутрішніх справ В. Персінь зобов'язав директорів колоній «відмовляти явно аморальним батькам у поверненні їм дітей по праву адміністративної опіки». Постановою від 20 листопада 1852 р. ввели видачу книжок ощадної каси неповнолітнім, звільненим із виправних відділень центральних тюрем, за гарну поведінку, а циркуляри міністра Ш.Ж.М.Ф. де Лавалетта від 14 червня та 9 листопада 1865 р. просили у землеробських товариств та з'їздів сприяння в організації опікунства над звільненими молодими людьми. За уставом для приватних колоній від 10 квітня 1869 р. директори останніх зобов'язувалися надавати звільненим вихованцям допомогу одягом і грошима на дорогу, що узаконило патронаж безпосередньо виправних установ. Стаття 117 уставу зобов'язувала генеральних інспекторів під час об'їздів дізнаватися у начальства пенітенціарних закладів про передбачені ним заходи щодо вихованців, які не підлягали поверненню до своїх сімейств [1, 282]. Спостережні ради, засновані законом від 5 серпня 1850 р. при колоніях та пенітенціарних будинках, також займалися офіційною опікою, для чого об'єднувалися з опікунськими комітетами, що обиралися із середовища місцевих фабрикантів, землевласників тощо.

Створювалися окремі товариства для представниць жіночої статі. Товариство патронажу для ув'язнених, звільнених і покинутих дівчат департаменту Сіни, засноване у 1836 р., влаштувало у Парижі для дівчат,

звільнених з тюрми Св. Лазаря, виправно-виховний заклад, керований черницями під наглядом дам-членів товариства. Виправлених вихованок влаштовували служницями, допомагаючи їм порадами, заохоченнями та материнським наглядом. Утримувалося товариство на членські внески, допомоги від Міністерства внутрішніх справ, Парижа та на суми від продажу виробів вихованок. Крім того, звільненими дівчатами опікувався Монастир Св. Михайла. Товариство «Справа Доброго Пастиря» приймало морально зіпсованих жінок та молодих звільнених дівчат. У 1870 р. було засноване Товариство «Праця звільнених з тюрми Сен-Лазар (дам протестантського віросповідання)». Його члени, відвідуючи ув'язнених у Сен-Лазарі жінок, розповсюджували піклування і на порочних дівчат, для яких відкрито два притулки у паризькому передмісті Бійанкур [1, 286].

У кінці XIX ст. у Франції діяли такі патронажні товариства. У департаменті Кот-д'Ор у місті Дижон у 1864 р. утворилося товариство патронажу для молодих звільнених з колонії Сіто та виправного відділення Дижону, а також для покровительства покинутим дітям. Колонія Сент-Фуа у 1876 р. заснувала товариство для тих вихованців реформатського віросповідання, що охоплювало департаменти Дордонь і Жиронду, від яких отримувало щорічні допомоги. Звільнені вихованці розподілялися на три категорії: 1) про тих, що потрапили в служіння поблизу колонії, турбувалися члени-резиденти товариства; 2) про тих, що оселилися у невеличких містечках або вступили в армію, – члени-кореспонденти; 3) за тими, що мешкали у великих промислових містах (Париж, Марсель, Бордо), наглядали спеціальні агенти. Колонія видавала звільненим книжки ощадної каси, товариство додавало ще 5 % до процентів ощадкаси; крім того, воно щорічно розподіляло між найбільш гідними молодими людьми грошові нагороди (10 – 50 франків), заносючи їх на рахунок вихованця в ощадкасі [1, 285].

Департамент Ендр мав піклувальне товариство для молодих осіб, звільнених з колонії Фонтгомбо (Fontgombault). Департамент Луар і Шер мав таке ж товариство для вихованців колонії Св. Маврикія у Ламот-Бьоврон. У департаменті Нор у Ліллі з березня 1870 р. діяло товариство патронажу для молодих людей, звільнених з колонії Сен-Бернар, з 1882 р. воно відкрило відділення в Дуе.

Описані вище патронажні заклади, не вичерпують усієї їх кількості. Уся мережа підтримувалася заснованим у 1870 р. Генеральним товариством, завдання якого полягало у пропаганді ідеї патронажу, влаштуванні та наданні сприяння місцевим товариствам.

У Голландії з 1823 р. існувало Нідерландське Товариство для морального удосконалення арештантів, одним із засновників якого був Суригар. Воно ставило подвійну мету: допомагати арештанту під час тюремного ув'язнення та після звільнення. Члени товариства відвідували тюрми,

надаючи ув'язненим книги повчального змісту для їх морального виховання. Після звільнення їм підшукували місце роботи, забезпечували одягом, давали кошти на еміграцію. Молоді арештанти були об'єктом особливої турботи цього товариства і спрямовувалися переважно до торговельного флоту. Це товариство мало філії, з яких головними були Амстердамська, Роттердамська, Утрехтська [1, 293].

У Німеччині Міністерським циркуляром від 15 червня 1878 р. благодійні товариства та муніципальна влада зобов'язувалися піклуватися про неповнолітніх після виходу останніх із закритого закладу. Керівництво закладу мало було стежити за долею вихованців. Жодна дитина не звільнялася з виправного закладу, доки їй не підшукають місце учня ремісника, слуги тощо, причому нагляд за такими дітьми не припинявся. Оскільки муніципальні товариства не завжди могли здійснити нагляд, їм мали допомагати сирітські ради, засновані законом 5 липня 1875 р., благодійні товариства та приватні особи. Нагляд, згідно з циркуляром, мав бути особливо важливим у разі умовного або дострокового звільнення.

Зупинимося на досвіді діяльності окремих товариств патронажу у Німеччині. Так, у Баварії працювало Товариство покровительства звільненим арештантам Мюнхена й округу верхньої Баварії, засноване у 1860 р. Молоді звільнені отримували допомогу передовсім. Кожен опікуваний отримував покровителя, який спостерігав за ним, давав поради та допомагав у всіх випадках. У баварському Рейнпфальці існувало Товариство для морального виправлення бідних покинутих дітей та молодих звільнених арештантів. Воно мало п'ять відділень з центральним управлінням у Шпейері. У Гамбурзі з 1839 р. працювало Товариство для покровительства як дорослим, так і молодим звільненим. У Любеку 1841 р. було засноване товариство покровительства покинутим дітям та звільненим арештантам. У провінції Ганновер у 1880 р. утворився «Ганноверський центральний союз для покровительства звільненим арештантам», який турбувався зокрема про неповнолітніх, звільнених з місць примусового виховання. У провінції Гессен-Нассау також існувало кілька товариств покровительства дорослим та молодим звільненим. Так, у Франкфурті-на-Майні у 1868 р. було засноване товариство, що надавало молодим звільненим матеріальну допомогу, розміщувало їх у чесні родини або до приватних осіб. У 1884 р. у Каселі утворився «Союз для покровительства звільненим арештантам Касельського округу», який розміщував колишніх молодих злочинців у притулки, щоб потім віддати їх приватним особам в служіння або на навчання. Рейнсько-Вестфальське тюремне товариство у Дюссельдорфі, засноване у 1826 р. пастором Т. Фліднером, також турбувалося про молодих звільнених. Взагалі у Німеччині було стільки товариств патронажу, що жоден звільнений не залишався без підтримки [1, 195 – 296].

В Австро-Угорщині перше товариство патронажу було засноване 1846 року у Граці під назвою «Грацьке товариство покровительства молодим звільненим арештантам і взагалі покинутим дітям». У 1848 р. у Брюнні, у 1851 р. – у Іннсбруці, у 1855 р. – у Празі з'явилися товариства з подібними цілями. Останнє мало власну будівлю, куди приймали молодих звільнених не старших 14 років. Тут їх навчали німецької або чеської мов і ремесел, потім розміщували до землеробця або ремісника-патрона, залишаючи під наглядом товариства [1, 296].

Варто зауважити, що в Італії спочатку з'явилися товариства сприяння молодим, а вже потім – дорослим звільненим. Саме з цієї країни пішла традиція: спеціальне товариство приставляло до кожного вихованця патрона, який за три місяці повідомляв товариство про підопічного, що мав звільнитися. У цій країні діяли такі товариства: в Олександрії, Беллуно, Турині, провінції Віченца – для молодих людей, звільнених з установ примусового виховання та тюрем цих провінцій; у Болонії – для молодих осіб, звільнених з Cassa di custodia або з виправного будинку цієї провінції. У 1880 р. засноване «Товариство патронажу звільнених з місць позбавлення волі провінції Мантуя». В усіх інших провінціях Італії товариства сприяли і дорослим, і молодим звільненим [1, 297].

Що стосується Швеції і Норвегії, то у першій країні видатну роль відіграло товариство, засноване у 1879 р. у Стокгольмі. Воно турбувалося переважно про молодих звільнених. У Норвегії також існувало кілька товариств патронажу, зокрема у Христианії, у Бергені тощо. Крім того, про молодих звільнених турбувалося Скандинавське тюремне товариство, що діяло з часу Стокгольмського конгресу. У Данії молодими звільненими опікувалося товариство, засноване 1843 р. в Копенгагені.

В Англії патронаж здійснювався так: директори закладів мали турбуватися про те, щоб знайти для вихованців, які готувалися до звільнення, належні місця роботи. Значна частина звільнених потрапляла до армії і флоту. Також багато хто зі звільнених відправлявся до країн-колоній держави: приміром, кількість тих, хто оселився в колоніях у 1881 р., склала приблизно 2240 [1, 297]. Зокрема, Редхільська колонія з 217 звільнених у 1881 – 1882 рр. відіслала 62 вихованці; з 79 звільнених у 1883 р. – 35 вихованців до провінцій Квебек, Східна Канада, Онтаріо, Західна Канада, Нова Шотландія, Натал. Наслідки цього виселення були такими: лише двоє (3,2 %) із 62 стали рецидивістами, тоді як зі 155 осіб, що залишилися в Англії, рецидивували близько 30 звільнених (19,3 %). Над тими звільненими, що залишалися в Англії, наглядали протягом трьох років. Після закінчення цього терміну зв'язок звільнених із закладами продовжувався. Суттєву підтримку надавала Reformatory and refuge union (Спілка реформації і притулків), створена у 1856 р. під покровительством принца Уельського; а також Товариство «Спілка шкіл для бідних», засноване

лордом Е. Шефтсбері. Останнє за звітом 1884 р. мало 35 денних шкіл, які відвідували 1 698 дітей, 130 вечірніх шкіл з 4 696 учнями, 37 індустрійних шкіл з 1 698 дітьми, 209 недільних шкіл з 44 517 учнями (переважно діти, які забиралися членами товариства з вулиць) [1, 298].

Звільненим неповнолітнім допомагали також приватні установи (наприклад, пастора Т. Барнардо), які брали під опіку покинутих та бездоглядних дітей, утворювали з них невеликі трудові загони, розміщували їх на навчальні кораблі. У 1816 р. виникло Товариство для зміцнення тюремної дисципліни, що турбувалося про належний внутрішній розпорядок тюрем і паралельно здійснювало опіку над молодими звільненими. Асоціація Дж. Говарда в Лондоні розміщувала своїх вихованців до землеробців. У кінці XIX ст. в Англії не було жодної тюрми, при якій не існувало б товариства патронажу [1, 299].

В Америці звільнені із закладів примусового виховання скеровувалися насамперед у найми до фермерів та промисловців. Це розміщення здійснювалося за допомогою спеціальних агентів, які подорожували країною з метою збору інформації про фермерів, яким потрібні були робітники; потім у призначений час агенти поверталися до них уже з вихованцями виправних закладів. Зазвичай ця процедура тривала 2 – 3 дні, паралельно агенти збирали дані про тих неповнолітніх, які були ними розміщені раніше. Деякі вихованці поверталися батькам, якщо останні визнавалися благонадійними, або вступали до армії. Специфікою Північної Америки було те, що система примусового виховання дітей була побудована так, що патронаж фактично не був потрібний. Більшість патронажних товариств була результатом приватної ініціативи та існувала на благодійні пожертви.

У Росії необхідність патронажу над звільненими неповнолітніми була визнана Положенням про виправні притулки (1866). Зокрема стаття 11 зобов'язувала завідувачів притулків надавати звільненим молодим людям сприяння протягом певного часу щодо влаштування їх майбутнього (конкретно не визначалися ні терміни, ні форми патронажу). Заклад мав турбуватися про те, щоб вихованець не залишався без засобів до існування та міг заробляти собі на життя чесним шляхом, і навіть після влаштування не залишався без нагляду. Згодом Положення про виховно-виправні заклади для неповнолітніх 1909 р. установило, що заступництво звільненим надається протягом трьох років, але може бути припинене раніше у випадках, якщо колишній вихованець вчинить новий злочин або поводитиметься так, що будь-яка турбота про нього виявиться марною.

Безпосередня робота з надання допомоги випускникам виправних закладів здійснювалася по-різному. Деякі пенітенціарні заклади самі брали на себе турботу про колишніх вихованців, як, наприклад, Київська та

Студзенецька колонії, Вологодський притулок та інші, що було передбачено їх уставами.

В інших місцях цю роботу здійснювали товариства патронажу. Так, у Москві з 1866 р. існувало товариство заступництва безпритульних та звільнених з місць позбавлення волі неповнолітніх. Воно влаштувало майстерні, де опікувані виховувалися на засадах віри, навчалися грамоти і ремесел. У 1878 р. у Санкт-Петербурзі з ініціативи К. Грота і О. Ваганової було засноване Товариство допомоги неповнолітнім, звільненим з місць позбавлення волі. Санкт-Петербурзький комітет піклувального про тюрми товариства у 1875 р. заснував сховище для звільнених з місць позбавлення волі з особливим відділенням для неповнолітніх. Усі звільнені з тюрем Санкт-Петербурга могли чотири місяці користуватися приміщенням, харчами й одягом, у цей час їм підшукували роботу або кошти для повернення на батьківщину. Неповнолітні забезпечувалися шкільним викладанням в обсязі народних училищ. Сума на утримання вираховувалася з їх заробітної плати. Протягом двох років існування сховище прийняло близько 90 осіб, однак обійшлося комітету дуже дорого (понад 4200 крб.) [10, 666]. Тому надалі вважалося доцільним залишити сховище лише для неповнолітніх, а з дорослими працювати індивідуально.

У Нормальному уставі товариств покровительства особам, які звільняються з місць позбавлення волі (патронату) (1908), було встановлено, що неповнолітні, які звільнилися, у разі відсутності відповідних притулків, могли розміщуватися у приватні родини і майстерні. Якщо це через певні обставини було неможливим, то вони могли розміщуватися у заклади, до яких направлялися всі нужденні, у тому числі у будинки працьовитості [10, 666].

Висновки. Таким чином, у період, що розглядається, постпенітенціарний патронаж неповнолітніх перебував під контролем більшості держав та існував у вигляді 1) опіки з боку самих пенітенціаріїв, 2) з боку спеціальних патронажних або інших благодійних товариств. Товариства патронажу, як правило, одночасно опікувалися і дорослими, і молодими клієнтами, хоча існували й такі, які турбувалися лише про неповнолітніх (як чоловічої, так і жіночої статі). Серед методів діяльності практикувалися повернення рідним батькам, спроможним виховувати дитину, моральна та матеріальна підтримка, розміщення до притулків (сховищ), влаштування на навчання або роботу до майстрів (ремісників, фермерів), відправлення до країн-колоній. Часто неповнолітніми правопорушниками опікувалися товариства, основними клієнтами яких були інші категорії «важких» дітей – сироти, бездомні, жебраки, бездоглядні тощо. Термін патронажу становив близько трьох років. Приклади окремих товариств свідчать, що патронажна діяльність по відношенню до неповнолітніх була достатньо дієвою.

До перспективних напрямів досліджень у цій сфері належать відстеження змін статистики неповнолітньої злочинності досліджуваного періоду, особливо рецидивної, під впливом діяльності патронажних товариств, методи патронажної діяльності з боку спеціалізованих товариств, оцінка ефективності їх діяльності.

Література

1. Альбицкий Е. Исправительно-воспитательные заведения для несовершеннолетних преступников и детей заброшенных в связи с законодательством о принудительном воспитании / Е. Альбицкий, А. Ширген. – Саратов : Типография Губернского Земства, 1893. – 302 с.
2. Беляева Л.И. Патронат в России (XIX – начало XX в.) : учеб. пособие / Лариса Ивановна Беляева. – М. : Акад. МВД России, 1996. – 115, [1] с.
3. Гогель С.К. Роль общества в деле борьбы с преступностью / Сергей Константинович Гогель. – СПб. : Типография об-ва «Общественная польза», 1906. – 283 с.
4. Демченко Г.В. Общества патроната – их возникновение и распространение, устройство и деятельность / Григорий Васильевич Демченко. – Б. М. : Б. и., [1919]. – 23, 19 с.
5. Державна кримінально-виконавча служба України (загальна характеристика станом на 1 січня 2016 р) [Електронний ресурс]. – К., 2016. – Режим доступу : http://kvs.gov.ua/Вуклет_2016.
6. Коваль Л. Шанс не занепасти життя / Любомира Коваль // Урядовий кур'єр. – 2016. – 24 листопада.
7. Селянина В.В. Исторические аспекты социального патроната несовершеннолетних правонарушителей в России [Электронный ресурс] / В.В. Селянина // Вопросы ювенальной юстиции. – 2001. – № 1. – Режим доступу : <http://nan.ru/?f=publik/&p=24>.
8. Стремецька В.О. Принципи здійснення постпенітенціарного патронату у XIX – на початку XX ст. / В.О. Стремецька // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. – Випуск 3/35 (2016). – С. 217 – 225.
9. Тимофеев А. Современное устройство в Западной Европе попечительств над освобождаемыми из мест заключения / Александр Георгиевич Тимофеев // Тюремный вестник. – 1893. – № 6. – С. 209 – 239.
10. Фойницкий И. Патронат в России и за границей / Иван Яковлевич Фойницкий // Вестник Европы. – 1878. – Февраль. – С. 640 – 671.
11. Шпак В.П. Реабілітаційна діяльність зарубіжних і вітчизняних виправно-виховних закладів у XIX – на початку XX ст. / Валентина Павлівна Шпак. – Полтава : АСМІ, 2005. – 336 с.

References

1. Albitskiy Ye., Shirgen A. Ispravitelno-vozpitatelnye zavedeniya dlya nesovershennoletnikh prestupnikov i detey zabroshennykh v svyazi s zakonodatelstvom o

prinuditelnom vospitanii (*Corrective educational facilities for juvenile delinquents and abandoned children in connection with the law on compulsory education*), Saratov, 1893, 302 p. [in Russian]

2. Belyaeva L.I. Patronat v Rossii (XIX – nachalo XX v.) (*Patronage in Russia (XIXth – early XXth century)*), M., 1996, 115 p. [in Russian]

3. Gogel S.K. Rol obshchestva v dele borby s prestupnostyu (*The role of society in the fight against crime*), Spb., 1906, 283 p. [in Russian]

4. Demchenko G.V. Obshchestva patronata – ih vzniknovenie i rasprostraneniye, ustroystvo i deyatelnost (*Societies of patronage – their appearance and distribution, arrangement and activities*), 1919, 19 p. [in Russian]

5. Derzhavna kryminalno-vykonavcha sluzhba Ukrainy (zahalna kharakterystyka stanom na 1 sichnia 2016 r). *The State Penal Service of Ukraine (general description on the 1st of January 2016)*, [Elektronnyi resurs], K., 2016, Rezhym dostupu : http://kvs.gov.ua/Byklet_2016 [in Ukrainian]

6. Koval L. Shans ne zanapastyty zhyttia (*Chance does not destroy life*), Uriadovyi kurier, 2016, 24 lystopada [in Ukrainian]

7. Selyanina V.V. Istoricheskie aspekty socialnogo patronata nesovershennoletnikh pravonarushiteley v Rossii (*Historical aspects of social patronage of juvenile offenders in Russia*), Voprosy yuvenalnoy yustitsii, 2001, № 1. [Elektronnyi resurs], Rezhim dostupa : <http://nan.ru/?f=publik/&p=24>. [in Russian]

8. Stremetska V.O. Pryntsypy zdiisnenniia postpenitentsiarnoho patronatu u XIX – na pochatku XX st. (*Principles of post-penitentiary patronage in the XIX – early XX century*), Liudynoznavchi studii, Seriiia «Pedagogika», Drohobych, 2016, Vypusk 3/35 (2016), pp. 217 – 225 [in Ukrainian]

9. Timofeev A. Sovremennoe ustroystvo v Zapadnoy Evrope popechitelstv nad osvobozhdaemymi iz mest zaklyucheniya (*Modern organization of patronage for released from prison in Western Europe*), Tyuremnyi vestnik, 1893, № 6, pp. 209 – 239. [in Russian]

10. Foynickiy I. Patronat v Rossii i za granicey (*Patronage in Russia and abroad*), Vestnik Evropy, 1878, fevral, pp. 640 – 671. [in Russian]

11. Shpak V.P. Reabilitatsiina diialnist zarubizhnykh i vitchyznianskykh vypravno-vykhovnykh zakladiv u XIX – na pochatku XX st. (*Rehabilitation activities of foreign and native activities of correctional and educational institutions in the XIXth – early XXth century*), Poltava, 2005, 336 p. [in Ukrainian]

Одержано 05.12.2016